

به نام خدا

ساختمان کلمه

تهیه و تنظیم: غزاله صالحی

کلمه ها را براساس تعداد اجزاء تشکیل دهنده آنها به شکل زیر تقسیم بندی می کنند :

۱- کلمه های ساده : فقط از یک جزء معنی دار ساخته شده اند .

مثل : درخت ، گل ، دریا

۲- کلمه های غیر ساده : بیش از یک جزء دارند . هم معنی دار و هم بی معنی .
مثل :

کتابخانه : کتاب + خانه

گلدان : گل + دان

دریاچه : دریا + چه

کلمه های غیر ساده ، سه دسته هستند که به ترتیب به آنها می پردازیم .

الف) کلمه غیرساده وندی : از فقط یک جزء معنی دار + یک یا چند جزء بی معنی یا وند ساخته شده است .
مثل :

گل ها : گل + ها

دانش : دان + ش

نویسنده : نویس + نده

بی کاران : بی + کار + ان

ناتوانی : نا + توان + ی

توجه :

جزء معنی دار ممکن است یک اسم یا صفت یا بن فعل باشد.

وندها : اجزایی در زبان فارسی هستند که به تنهایی معنا ندارند ، به کلمه های معنادار اضافه می شوند و کلمه های جدید می سازند . وند ها با توجه به اینکه کجا به کار می روند ، انواعی دارند :

۱- پیشوند: قبل از کلمه معنی دار قرار می گیرد . مثال : بی ادب ، باهوش ، فراگیر

۲- میانوند : بین دو کلمه معنی دار قرار می گیرد . مثال : گفت و گو ، پیشاپیش ، رو در رو ، سرتاسر

۳- پسوند : بعد از کلمه معنی دار قرار می گیرد . مثال : هوشمند ، گلدان ، آدمک ، پدران

ب) کلمه غیر ساده مرکب : از دو یا چند کلمه معنی دار ساخته شده است. (هیچ وندی ندارد). این اجزاء معنی دار می توانند اسم، صفت یا بن فعل باشند.

مثل :

زورگو : زور + گو
اسم بن مضارع

خوش اخلاق : خوش + اخلاق
صفت اسم

سراشپز : سر + آش + پز
اسم اسم بن مضارع

کارخانه : کار + خانه
اسم اسم

ج) کلمه غیرساده وندی - مرکب : ویژگی های کلمه های مرکب و وندی را با هم دارد یعنی هم جزء بی معنا دارد و هم دو یا چند جزء معنی دار ..

مثل :

کارگردانی : کار + گردان + ی
اسم بن مضارع پسوند

دل سپاری : دل + سپار + ی
اسم بن مضارع پسوند

ناجوانمردانه : نا + جوان + مرد + انه
پیشوند صفت اسم پسوند

آشپزی : آش + پز + ی
اسم بن مضارع پسوند

گفتاردرمانی : گفت + ار + درمان + ی
بن ماضی پسوند اسم پسوند

به این نکته ها دقت کنید :

۱- کلمه های غیر فارسی که وارد زبان ما شده اند ، همه ساده محسوب می شوند . کلمه های

انگلیسی مثل « سینما » ، «تئاتر» و یا به عنوان مثال «سماور» یک واژه روسی است و

کلمه «آسانسور» فرانسوی است نه اینکه از دو کلمه «آسان» و «سور» ساخته شده باشد .

۲- کلمه هایی که از زبان عربی وارد زبان فارسی شده اند ساده هستند . حتی عبارت ها . مثلا :

امیرالمؤمنین ، رحمه الله علیه ، سلام الله علیها

۳- جمع های مکسر همه ساده اند زیرا علامت جمع ندارند و فقط در مفهوم ، جمع هستند . مثل : مساجد ،

احوال ، اوقات

۴- « ن » مصدری وند محسوب می شود . به عبارت دیگر مثلا :

رفتن ← رفت + ن (وندی)

قرار گرفتن ← قرار + گرفت + ن (وندی مرکب)

تمرین

پس از تجزیه کلمه های زیر ، ساختمان آنها را مشخص کنید .

شاخک :

دمساز :

آسودگی :

احوال پرسی :

شکوهمند :

دل سردی :

مهمان خانه :

دانشگاه :

کامپیوتر:

اوقات:

شاخک : شاخ + ک

اسم پسوند (کلمه وندي)

دمساز : دم + ساز

اسم بن مضارع (کلمه مرکب)

آسودگی : آسوده + گ + ی

صفت وند میانجی پسوند (کلمه وندي)

احوال پرسی : احوال + پرس + ی

اسم بن مضارع پسوند (کلمه وندي-مرکب)

شکوهمند : شکوه + مند
اسم پسوند
(کلمه وندی)

دل سردی : دل + سرد + ی
اسم صفت پسوند
(کلمه وندی - مرکب)

مهمان خانه : مهمان + خانه
اسم اسم
(کلمه مرکب)

دانشگاه : دان + ش + گاه
بن مضارع پسوند پسوند
(کلمه وندی)

اوقات: ساده (جمع مکسر)

کامپیوتر: ساده (واژه غیر فارسی)

سازمان
پژوهش